

Ключевые слова: качество экономического образования, критерии качества экономического образования, методологическая составляющая качества экономического образования, экономическая наука.

Radchenko V. V. Methodological component in providing high-quality economic education in universities.

Analyze the quality-problem of economic education in the universities of Ukraine in connection with development of economic theory. Improvement quality of economic education in the modern Ukraine, supposes domination of liberal doctrine ideas overcoming, both in an economic theory and in education, socio-economic model validation development, in which the regulative role of the state will be presented properly.

Keywords: quality of economic education, criteria of quality of economic education; methodological component of quality economic education, economic science.

Регейло І. Ю.

Національна академія педагогічних наук України

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ І НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ В УКРАЇНІ У 50-60-Х РР. ХХ СТ.

У статті висвітлено проблеми підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації у 50-60 рр. минулого століття в УРСР. Обґрунтовано основні тенденції розвитку системи підготовки аспірантів та докторантів. Здійснено кількісно-якісний аналіз осіб з науковими ступенями у ВНЗ та наукових установах.

Ключові слова: тенденції, наукові і науково-педагогічні кадри вищої кваліфікації, аспірантура, науковий ступінь, вчене звання.

Розвиток освіти в Україні завжди супроводжувався змінами, перетвореннями і нововведеннями, що на певному історичному етапі ідеологічних і соціально-економічних реалій та пріоритетів впливало на якість освіти в цілому. Об'єктивне вивчення історико-педагогічного досвіду формування системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації є теоретичною основою, методологічним орієнтиром для вироблення та ефективного здійснення науково обґрунтованої стратегії вищої освіти, приведення архітектури наукових ступенів в Україні у відповідність до європейських стандартів. У цьому контексті заслуговують на увагу основні тенденції розвитку системи підготовки фахівців вищої кваліфікації через аспірантуру та докторантуру в період "бурхливих змін" 50-60 х рр. ХХ століття в Україні та СРСР.

Публікації зазначеного періоду і сучасні розвідки дозволили окреслити коло актуальних проблем і розпочати нагромадження емпіричного матеріалу для його подальшого осмислення. Однією з перших праць українських радянських істориків, автори якої торкнулися проблем підготовки кадрів інтелігенції була монографія Ю. Курносова та А. Бондар [13]. Результати дослідження теорії та історії підготовки наукових кадрів через аспірантуру та присудження наукових ступенів у нормативних правових актах СРСР представлено в монографії Г. Федькіна [32]. До теоретико-методологічних праць цього періоду слід віднести наукові розвідки К. Галкіна [6], в яких на концептуальному рівні досліджено підготовку наукових кадрів в умовах розвитку будівництва комуністичного суспільства; особливості розвитку аспірантури і науково-педагогічної підготовки аспірантів у післявоєнні роки (1945-1956 рр.); нові форми підвищення кваліфікації та впровадження атестації наукових кадрів у СРСР [5]. Організація наукової діяльності висвітлювалася в сучасних роботах, авторами яких є

В. Борисенко, Н. Гупан, О. Домбровська, Т. Мандрикіна, О. Сергійчук [2; 7; 9; 14; 29]. Водночас багато питань із зазначеної проблеми залишаються поза увагою науковців.

Мета статті – виявити основні тенденції розвитку системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в контексті політичних і соціальних реформ, культурного будівництва в Україні у зазначений період.

У цілому 50-60-ті рр. ХХ ст. кваліфіковано як період бурхливої реформаторської діяльності, часткової демократизації українського суспільства [2; 14], десталінізації [7], коли історико-педагогічна наука пододала кризу і вийшла на новий якісний рівень свого розвитку; тимчасової лібералізації тоталітарної системи або як період лібералізації суспільного життя [29], коли під впливом хрущовських реформ в Україні відбувалося національно-духовне пробудження різних верств суспільства. Здійснений аналіз досліджень дає підстави виокремити наступні тенденції, які характеризують становлення і розвиток системи підготовки фахівців вищої кваліфікації через аспірантуру та докторантуру.

Недостатня чисельність осіб з науковими ступенями та вченими званнями у вищих навчальних закладах. У середині 50-х – 60-х рр. минулого століття в УРСР відбувалися глибинні процеси, що заклали перспективи подальшого розвитку української освіти та науки на довгі роки. У різних регіонах країни створювалися нові вищі навчальні заклади, розширювалася мережа державних університетів шляхом перетворення великих педагогічних інститутів (Донецький, Сімферопольський) в університети. Простежувалося наближення вищих навчальних закладів України до виробництва, вдосконалення їх структури, усунення паралелізму в підготовці кадрів. Зміни в географічному розташуванні вищих навчальних закладів сприяли повнішому охопленню вищою освітою жителів усіх областей, наближенню умов навчання до умов праці майбутніх фахівців. Утім головними центрами вищої освіти в Україні залишалися Харків, Київ, Одеса і Львів.

Незважаючи на зростання кількості науково-педагогічних працівників у вищих навчальних закладах республіки (у 1954 р. у вузах працювало 19218 осіб, у 1959 р. – 23280 осіб) [16; 17], чисельність осіб з науковими ступенями та вченими званнями не забезпечувала повністю потреби вищих навчальних закладів [29, с. 8-10].

У 1953/54 н. р. з 15347 чол. професорсько-викладацького складу вузів України лише 783 осіб мали науковий ступінь доктора наук і 5010 осіб – кандидата наук [11, с. 3]. Спеціалісти вищої кваліфікації працювали переважно в вузах, розташованих у великих містах. У деяких вищих навчальних закладах їх взагалі не було. За статистичними даними 1958 р. близько 60% науково-педагогічного персоналу вищої школи республіки не мали наукових ступенів і вчених звань. Лише четверта частина загального складу науково-педагогічних працівників мали науковий ступінь доктора або кандидата наук (13548 осіб), однак тільки 66% із них працювали у вищих навчальних закладах [17, с. 445]. Недостатній рівень наукової та методичної кваліфікації мала і значна частина працівників кафедр педагогіки та психології педагогічних інститутів і університетів. Так, із 240 науковців кафедр педагогіки педвузів 159 осіб, тобто понад 60%, не мали наукових ступенів і вчених звань. Крім того, на кафедрах педагогіки Глухівського, Ізмаїльського, Уманського, Слов'янського, Криворізького педагогічних інститутів не було жодного кандидата наук [28, с. 18].

Починаючи з другої половини 60-х років, коли наслідки війни вже не мали прямого впливу на відтворення кандидатів і докторів наук, відбувається збільшення чисельності осіб з науковими ступенями. За даними Г. Доброва, довоєнний рівень кількості захищених кандидатських дисертацій був досягнутий до 1950 р., докторських – лише до 1962 р. [8, с. 93]. Відносний приріст кількості докторів наук за 1961–1965 рр. був у 2,5 рази вище ніж у попереднє п'ятиріччя. Однак зростання загальної чисельності науковців призвело до зменшення частки докторів наук. Якщо у 1960 р. на одного доктора наук доводилося 13 науковців без наукового ступеня, то в 1965 р. їх було вже 35 осіб. Водночас у

досліджуваний період відбувалося активне поповнення науки молодими фахівцями і представниками інших галузей суспільного виробництва, що вплинуло на кількісні показники кандидатів наук: їх частка знижувалася з 35% в 1955 р. до 20% в 1965 р. [19, с. 31].

Здійснюючи аналіз кількісно-якісного складу кадрів вищої кваліфікації, слід зазначити, що в 60-ті роки минулого століття на посадах штатних працівників та за сумісництвом у ВНЗ УРСР працювали 1644 доктори наук, професори, серед яких 1490 чоловіків (90,5%) та 154 жінок (9,5%). Більшість докторів і професорів наук – 1028 осіб (63%) були членами комуністичної партії. За віком науково-педагогічні працівники розподілилися таким чином: від 35 до 44 рр. – 151 особа або 9,2%; 45 – 54 рр. – 356 осіб (21,6%); 55 – 64 рр. – 631 особа (38,4%); 65 – 74 рр. – 419 осіб (25,5%); 75 - 89 рр. – 87 (5,3%) [31, с. 20, 27]. Вочевидь спостерігалася тенденція старіння кадрового потенціалу, що виявилось в збільшенні питомої ваги викладачів пенсійного та передпенсійного віку. Середній вік здобувачів (як жінок, так і чоловіків) докторського ступеня складав 46,6 років [там само, с. 27]. Раніше за інших (у 40-45 рр.) науковий ступінь доктора здобували представники фізико-математичних, ветеринарних, медичних наук, мистецтва та архітектури; пізніше за всіх – педагогічних наук (у 57 р.). На жаль, простежується ще одна закономірність – найстарішими (68-72 рр.) були також здобувачі наукового ступеня доктора педагогічних наук [там само, с. 28].

Активізація діяльності аспірантури вищих навчальних закладів і науково-дослідних установ, чисельний склад яких постійно зростає. У 1955 р. підготовку наукових і науково-педагогічних кадрів у республіці здійснювали 85 вузів і 101 науково-дослідна установа, Інститут удосконалення лікарів та Інститут підвищення кваліфікації викладачів суспільних наук [30].

У цілому в 1950 р. в аспірантурах навчалася 1951 особа, у 1955 р. – 2168 осіб. У закладах Міністерства вищої освіти УРСР контингент аспірантів на початок 1956 р. складав 1075 осіб з відривом та 190 чоловік без відриву від виробництва [там само, с. 13]. Протягом 60-х років минулого століття збільшилася кількість аспірантів з 4536 осіб у 1960 р. до 13513 осіб на початок 1970 р. Переважала кількість осіб, що обирали стаціонарну форму навчання, водночас зростає кількість бюджетних місць для аспірантів заочної форми навчання. Так, у 1950 р. з 519 аспірантів 495 осіб закінчили аспірантури вищів і наукових установ з відривом від виробництва, що становило 95,4%. У 1960 р. навчання на стаціонарі завершила 521 особа або 81,5% від загальної чисельності здобувачів наукового ступеня, у 1965 р. цей показник було зменшено до 70%. [18, с. 203-210].

Нерівномірний розподіл державного замовлення на підготовку фахівців вищої кваліфікації за галузями наук.

У 1962 р. планування підготовки наукових кадрів було покладено на Державний комітет Ради Міністрів СРСР з науки і техніки. У процесі формування обсягів державного замовлення враховувалися передусім потреби народного господарства в наукових кадрах для виконання запланованих дослідницьких робіт, величини природного спаду наукових кадрів з науковими ступенями тощо [19].

Найбільша кількість спеціалістів через аспірантуру готувалася з технічних та природничих (по 28%) та сільськогосподарських (10,8%) наук [29, с. 8-10]. Водночас частка аспірантів, які здобували науковий ступінь кандидата педагогічних наук, була незначною. Так, у 1965 р. в аспірантурах за педагогічними спеціальностями навчалася 65 осіб або 1,4% від загальної чисельності здобувачів наукового ступеня кандидата наук. Незважаючи на збільшення їх чисельності до 116 осіб у 1965 р., відсоток до загальної чисельності аспірантів становив 0,9%. Для порівняння наведемо чисельний склад аспірантів у галузі фізико-математичних наук : 643 осіб або 14% у 1960 р. і 1527 осіб або 13% у 1965 р. [18, с. 203-210].

Зростання ролі наукових кадрів та установ, Академії наук УРСР як потужного наукового центру країни. У 1950 р. в АН УРСР працював 51 дійсний член і 55 членів-кореспондентів АН УРСР. Із 1359 наукових співробітників Академії 185 осіб були докторами і 627 – кандидатами наук [10]. Вони брали участь у підготовці наукових кадрів і, зокрема лише в інститутах АН УРСР у 1950 р. було захищено 7 докторських і 53 кандидатських дисертації [30, с.13]. Водночас академічна наука зорієнтовувалася на потреби практики і такими чином забезпечувалися ВНЗ висококваліфікованими кадрами з науковими ступенями і вченими званнями. Угоди про творче співробітництво уклалися між академічними інститутами та факультетами або кафедрами вузів. До навчального процесу залучалися наукові співробітники із системи АН України, зокрема, у 1954 р. за сумісництвом у вузах республіки працювало 128 осіб.

У цілому простежувалося збільшення кількості наукових установ і наукових працівників. Так, за період з 1950 р. до 1965 р. перший показник зріс із 576 (включаючи ВНЗ) до 754, другий – у 5,5 разів. Зросла чисельність осіб, які мали науковий ступінь доктора наук (з 907 до 2867 осіб) і кандидата наук (з 6118 до 30296 осіб) [18, с. 203-210]. Чисельність науковців, які працювали у галузі педагогічних наук у 1960 р. становила 1899 осіб або 4% від загальної кількості наукових працівників (46657 осіб). У 1965 році, незважаючи на збільшення наукових працівників у педагогічній галузі (3065 осіб), частка від загальної чисельності (93984 осіб) зменшилася до 3%. Захист докторських дисертацій науковими співробітниками відбувався нерідко у 55-60 річному віці.

Привертають увагу статистичні показники розвитку науки з точки зору гендерних показників. Так, у 1960 р. кількість жінок – наукових працівників становила 15417 осіб, через п'ять років цей показник було збільшено майже у 2 рази (34554 особи), на початку 1970 р. їх було 45762 особи. Протягом 60-х років ХХ століття зросла кількість жінок – докторів наук у 3 рази (з 132 до 404 осіб) та в 2 рази – кандидатів наук (з 3627 до 7979 осіб) [там само].

Відбувалися зміни і в галузі педагогічних наук. У 1955 р. згідно з постановою Ради Міністрів УРСР № 47 від 4 січня 1955 р. і наказів Міносвіти УРСР № 16 від 14 січня 1955 р. та № 22 від 21 січня 1955 р. Український науково-дослідний інститут педагогіки було перейменовано у Науково-дослідний інститут педагогіки Української РСР (НДІП УРСР) [33]. Відповідно до Статуту НДІП УРСР, затвердженого Міносвіти УРСР 1960 р., основними завданнями визначено розвиток педагогічної науки, сприяння розвитку народної освіти в республіці; підготовка науково-педагогічних кадрів з наукових педагогічних спеціальностей тощо [34].

На початку 1960 р. при НДІП УРСР було організовано Республіканську раду з координації наукової діяльності в галузі педагогічних наук в УРСР, до складу якого включені всі завідувачі кафедр педагогіки і психології університетів і педінститутів України. Діяльність Ради була спрямована також на сприяння наукової діяльності кафедр педагогіки і психології університетів, педагогічних та інших інститутів Міносвіти УРСР; координацію їх діяльності з діяльністю НДІП УРСР [35].

Провідна і визначальна роль ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР в розвитку державної системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів через аспірантуру та докторантуру. У 50-60 рр. минулого століття в Українській республіці та СРСР підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації регулювалася виключно нормативно-правовими актами ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР. Це були спільні постанови про заходи щодо вдосконалення підготовки і атестації наукових і науково-педагогічних кадрів (1956, 1960, 1961, 1962, 1967 рр.); положення про ВАК (1956 р.); положення та інструкції про порядок присудження наукових ступенів і надання вчених звань (1957, 1960, 1966, 1967 рр.) [4]. Наведені документи визначали правові норми діяльності ВАК СРСР і спеціалізованих рад із захисту дисертацій та присудження наукових ступенів; загальні принципи присудження наукових ступенів; вимоги до

дисертацій; кандидатських іспитів; порядку подання і захисту дисертацій, переатестації наукових ступенів і нострифікації дипломів, отриманих громадянами СРСР в іноземних державах; порядку оформлення особових справ здобувачів та видачі дипломів докторам і кандидатам наук тощо.

Заслужують на увагу нововведення, які понад 50 років були нормативами для здобувачів наукового ступеня. Так, з метою розширення інформації про захищені кандидатські і докторські дисертації на Державний комітет Ради Міністрів СРСР з науки і техніки покладено обов'язки щодо проведення мікрофільмування дисертацій, забезпечення міністерств, відомств, науково-дослідницьких установ і вищих навчальних закладів інформацією про тематику захищених дисертацій (1967) [24].

Постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР 1956 р. було вперше визначено додаткові вимоги до здобувачів учених звань: успішна наукова або педагогічна робота, наявність публікацій і результатів наукових досліджень [22]. Особливого значення набули питання підготовки і складання кандидатських іспитів з філософії, як методологічної бази сучасної науки, та іноземної мови, як засобу міжнародного спілкування учених [24]. Особи, що склали кандидатські іспити, передбачені за спеціальністю, звільнялися від вступних іспитів під час вступу до аспірантури, з обов'язковим представленням реферату з обраної спеціальності [23].

До переваг періоду "відлиги" слід віднести *розвиток педагогічної науки*. 50-60-ті рр. ХХ ст. були *етапом накопичення емпіричного матеріалу у педагогічній науці* з окремих дидактичних проблем: про засоби та методи навчання, форми навчальної роботи, використання ТЗН, політехнічне, програмоване навчання (А. Алексюк, Б. Коротяєв, В. Онищук, В. Помагайба, В. Сухомлинський). Зростає публікаційна активність українських учених Є. Березняка, О. Борисова, І. Винниченко, Д. Водзінського, Ю. Горбенка, О. Данилова, С. Збандуто, О. Жаворонко, В. Помагайби, М. Черпінського, Д. Шелухіна та інших [1, с. 6, 20].

Особливого розвитку набуває історико-педагогічна наука. Вийшли з друку фундаментальні монографії з історії вітчизняної і зарубіжної школи і освіти. Зокрема, в наукових працях з історії розвитку радянської школи спостерігався відхід від жорсткої соціологізаторської схеми (А. Бондар, М. Грищенко, М. Грищенко, І. Пух, С. Чавдаров та ін.). В умовах десталінізації поряд із збереженням традицій тоталітарної доби, що передбачали дослідження історії педагогічної теорії з позицій класових інтересів, пропаганду марксизму, почали з'являтися праці з глибоким аналізом розвитку історії національної думки в Україні [1; 7; 30].

Формування Номенклатури наукових спеціальностей. Для впорядкування системи підготовки й атестації наукових кадрів наказами Міністерства культури СРСР (1953 р.) [20], Міністерства вищої освіти СРСР (1957) [25], надалі постановами Державного комітету Ради Міністрів СРСР з координації науково-дослідних робіт (1962) [26], Держкому з координації науково-дослідних робіт СРСР (1963) [21], Держкому Ради Міністрів СРСР з науки і техніки (1969) [27] затверджувалася у нових редакціях Номенклатура спеціальностей підготовки аспіранта у вузах і науково-дослідних інститутах СРСР та перелік спеціальних предметів для складання кандидатських іспитів [3].

Слід зазначити, що за період 1937 – 1991 рр. було затверджено 89 наукових спеціальностей, з них у досліджуваній період – 50 (або 56%). Кількісна динаміка затвердження спеціальностей за роками виглядає так: 1953 р. – 9, 1957 р. – 27, 1962 р. – 7, 1963 р. – 7 [12, с. 62]. Зокрема, в галузі педагогіки і психології, це: в 1953 р.: дошкільна педагогіка; методика викладання предметів (за переліком); педагогіка, історія педагогіки; психологія; теорія і методика фізичного виховання; спеціальна педагогіка (тифлопедагогіка, сурдопедагогіка і олігофренопедагогіка і логопедія); спеціальна психологія (психологія сліпих, глухонімих і розумово відсталих дітей); у 1957 р.:

методика викладання предметів (із зазначенням кожного); педагогіка; спеціальна педагогіка; спеціальна психологія; теорія і методика фізичного виховання і спортивного тренування тощо [12]. У цілому протягом 50-х рр. простежується динаміка збільшення кількості наукових педагогічних і психологічних спеціальностей, у 60-ті роки – їх укрупнення.

Особлива увага в досліджуваній період приділялася *зростанню соціального забезпечення* наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації. Зокрема, передбачаються пільги для осіб, які займалися науковою роботою: творчі відпустки терміном до 3 місяців для завершення кандидатської дисертації і до 6 місяців для завершення докторської дисертації із збереженням заробітної плати за місцем роботи (1956 р.) [22].

Для здобувачів наукового ступеня (цей інститут було уведено постановою 1961 р.) вводилися творчі відпустки, працівникам вузів, що працюють над докторськими дисертаціями, надавалася можливість перейти на посаду старшого наукового співробітника терміном до двох років для підготовки докторських дисертацій [23]. ВНЗ було надано право відряджати науково-педагогічних працівників в інші вузи, науково-дослідні установи та організації для виконання наукових досліджень, узагальнення передового досвіду і впровадження результатів виконаних робіт із збереженням заробітної платні, оплатою за проїзд, проживання і добових [там само].

Починаючи з 1967 р. для залучення у велику науку молоді надається дозвіл зараховувати в аспірантуру кращих випускників вищої школи відразу після закінчення вузу [24].

Таким чином, існуюча у 50-60 рр. минулого століття система підготовки кадрів забезпечувала можливість навчатися особам, які не мали великих статків. Це давало змогу відшукати більше талановитих молодих спеціалістів.

Наука України була частиною наукового потенціалу СРСР і тому фактично копіювала структуру, принципи функціонування, співвідношення між секторами науки загалом у СРСР. Зберігалися незмінними основоположні риси радянської дійсності. Значне зростання науки носило переважно екстенсивний характер, що приховувало в собі загрозу майбутнього росту. Посилення керівництва і контроль з боку КППС, її фактичний перехід до політики неосталінізму був пов'язаний з загальною зміною політичного курсу, визначеного жовтневим (1964 р.) пленумом ЦК КППС.

Всі питання розвитку науки, підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів були під суворим контролем ЦК КППС. Про безправність АН УРСР свідчить той факт, що кандидати в дійсні члени і члени-кореспонденти обов'язково мали бути визначені вищими партійними органами і лише після цього проводилося формальне обрання. Питома вага науковців-українців у загальній чисельності науковців в СРСР у 1950 р. становила 9%, в 1955 р. – 1958 рр. – 9,7%. За підрахунками К. М. Мельник, питома вага науковців-росіян була більшою в 1959 р. на 9,9% за питому вагу російського населення в СРСР цього ж року. Натомість питома вага науковців-українців на 8,1% менша за питому вагу українського населення в Радянському Союзі [15, с. 10-11].

Посилювалася роль партійних організацій науково-дослідних установ та ВНЗ за підготовкою наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації. Здійснюється постійний контроль та сприяння максимальній ефективності наукових досліджень молоді, поліпшується робота з ідейно-політичного виховання аспірантів у дусі високої комуністичної свідомості, з особливою увагою проводиться добір фахівців в аспірантуру та на роботу в галузі суспільних наук [24].

Постановою 1956 р. скасувалася докторантура як форма підготовки наукових кадрів, що мало негативні наслідки. Вона була відновлена тільки у 1988 р. [22]. В Україні не було жодної наукової установи або вищого навчального закладу, який би мав право приймати до захисту дисертації на здобуття ступеня доктора педагогічних наук і міг би подавати

кваліфіковану допомогу дисертантові в науковій роботі, захисти відбувалися в м. Москві. Відсутність такого центру в республіці негативно позначалася на підготовці та організації захисту докторських дисертацій у галузі педагогічних наук [28, л. 18].

Висновки. Логіко-системний аналіз дав змогу виявити основні тенденції розвитку системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів у 50-60-ті рр. ХХ ст. Визначальними домінантами досліджуваного періоду: централізоване директивне керівництво; підвищення соціального статусу науки; нормативне планування науки як економічної галузі; посилення тенденції щодо укрупнення наукових педагогічних спеціальностей; ідеологічна спрямованість процесу підготовки кадрів; поява системи пільг для здобувачів наукового ступеня; водночас посилення вимог щодо якості дисертаційних досліджень.

Процес теоретичного аналізу й узагальнення протиріч, досягнень і помилок у реформах другої половини ХХ століття не може вважатися завершеним, накопичений досвід стане дуже корисним у подальшому розробленні шляхів розвитку вже в контексті державних і суспільних перетворень у незалежній Україні.

Використана література:

1. Адаменко О. В. Розвиток педагогічної науки в Україні в другій половині ХХ століття (1950 – 2000 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / О. В. Адаменко ; Луганський нац. пед. ун-т імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2006. – 44 с.
2. Борисенко В. Й. Курс української історії: 3 найдавніших часів до ХХ століття. – К., 1996. – 356 с.
3. Вехи аттестации научных и научно-педагогических кадров в Российской империи, РСФСР, СССР, Российской Федерации и Республике Беларусь / составители А. Н. Морозевич, Н. В. Гулько // Атэстация. – 2002. – № 3-4. – С. 3-20.
4. Высшая школа : сб. основных постановлений, приказов и инструкций / под ред. Е. И. Войленко, ч. 1, гл. 9 Подготовка научно-педагогических кадров, присуждение ученых степеней и присвоение ученых званий. – М., 1965. – 247 с.
5. Галкин К. Т. Высшее образование и подготовка научных кадров в СССР : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. – М. : НИИ теории и истории педагогики АПН РСФСР, 1961. – С. 8-9.
6. Галкин К. Т. Высшее образование и подготовка научных кадров в СССР. – М. : Советская наука, 1958. – 175 с.
7. Гупан Н. М. Розвиток історії педагогіки в Україні (історіографічний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ст. д. пед. н. : спец. 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / Н. М. Гупан ; Ін-т педагогіки АПН України, 2001. – 39 с.
8. Добров Г. М. Потенциал науки. – К., 1969. – С. 93.
9. Домбровська С. М. Розвиток вищої школи в Харкові у період тимчасової лібералізації тоталітарної системи (друга половина 50-х – перша половина 60-х років ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ст. к. істор. н. : 07.00.01 – історія України. – Харк. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2006. – 19 с.
10. Історія Академії наук Української РСР : в 2 ч. – К. : Головн. ред. Укр. рад. енци. АН УРСР. – 1967. – 187 с.
11. Любченко О. Вищі навчальні заклади України перед навчальним роком / О. Любченко // Радянська Україна. – 1954. – 6 липня. – С. 3.
12. Кононова С. В. История развития научных педагогических специальностей в России (1934-2001 гг.) / С. В. Кононова // Научно-теоретический журнал “Научные проблемы гуманитарных исследований”. – Выпуск 4 (2). – 2009. – С. 59-63.
13. Курносоев Ю. О. У навчанні та праці : Підготовка кадрів інтелігенції в Українській РСР / Ю. О. Курносоев, А. Г. Бондар ; АН УРСР, Ін-т історії ; відп. ред. Г. М. Шевчук. – К. : Наук. думка, 1964. – 342 с.
14. Мандрикіна Т. С. Періодизація розвитку історико-педагогічного процесу в Україні у ХХ столітті http://www.bdpu.org/scientific_published/pedagogics_4_2006/38.doc
15. Мельник К. М. Розвиток науки в Україні у 50-ті роки ХХ століття : автореф. дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01 – Історія України / К. М. Мельник ; Київський ун-т імені Тараса Шевченка. – Київ, 1999. – С. 11.
16. Народне господарство Української РСР в 1956 році. Статистичний щорічник. – К., 1957. – С. 445.
17. Народне господарство Української РСР в 1959 році. Статистичний щорічник. – К., 1960. – С. 625.

18. Народна освіта, наука і культура в Українській РСР. Статистичний збірник. – Київ : Статистика, 1973. – С. 203-210.
19. Научные кадры СССР: динамика и структура. / под ред. В. Ж. Келле и др. – М. : Мысль, 1991. – 284 с.
20. Номенклатура специальностей по научно-педагогической или научно-исследовательской работе для планирования потребности, подготовки и повышения квалификации и проведения учёта научно-педагогических кадров высших учебных заведений СССР. – М. : Министерство культуры СССР, 1954. – 30с.
21. Номенклатура специальностей научных работников : Постановление Государственного комитета по координации научно-исследовательских работ СССР. 20 апреля 1963 г. № 20; приказ Мин-ва высшего и среднего специального образования. 11 мая 1963 г. / Бюллетень Мин-ва высшего и среднего специального образования СССР. – 1963. – № 9. – С. 6-10.
22. О мерах по улучшению подготовки и аттестации научных и педагогических кадров : Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 20 августа 1956 г. N 1174 / с изм. и доп., внесенными Постановлением ЦК КПСС, Совмина СССР от 18.01.1989 N 47. – СП СССР, 1989. – N 11, ст. 30.
23. О мерах по улучшению подготовки научных и научно-педагогических кадров” от 13 июня 1961 г. N 536 : Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР / с изм. и доп., внесенными Постановлениями ЦК КПСС, Совмина СССР от 12.05.1962 N 441; от 14.07.1976 N 560 – СП СССР, 1976, N 14, ст. 69; от 29.09.1981 N 950 - СП СССР, 1981, N 27, ст. 160; от 11.07.1989 N 557 – СП СССР, 1989, N 28, ст. 100.
24. О мерах по дальнейшему улучшению подбора и подготовки научных кадров: Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 16 ноября 1967 г. N 1064 (с изм. и доп., внесенными Постановлениями ЦК КПСС, Совмина СССР от 14.07.1976 N 560 - СП СССР, 1976, N 14, ст. 69; от 18.01.1989 N 47 - СП СССР, 1989, N 11, ст. 30).
25. Об утверждении номенклатуры специальностей аспирантской подготовки и перечня специальных предметов кандидатских экзаменов: Приказ Министерства высшего образования СССР. 19 дек. 1957. .. бюллетень Министерства высшего образования СССР. – 1958. – № 1-2. – С. 1-82.
26. О номенклатуре специальностей научных работников : Постановление Государственного комитета Совета Министров СССР по координации научно-исследовательских работ. 8 сент. 1962. № 48; приказ Министра высшего и среднего специального образования СССР. 13 окт. 1962. / Бюллетень Министерства высшего и среднего специального образования СССР. – 1962. – № 11. – С. 6-11.
27. О номенклатуре специальностей научных работников : Постановление Государственного комитета Совета Министров СССР по науке и технике. 17 февр. 1969. № 43; приказ Министра высшего и среднего специального образования СССР. 23 сент. 1969 г. / Бюллетень Министерства высшего и среднего специального образования СССР. – 1972. – № 8. – С. 46-58.
28. Про подальший розвиток педагогічної науки на Україні :наукова доповідь. Документи Інституту педагогіки УРСР. – 1959 рік. – ЦДАВО – Ф. – 5127 – Оп. 2 – Спр. 876 – Л. 18.
29. *Сергійчук О. М.* Вища школа України в умовах лібералізації суспільного життя 1953 – 1964 рр. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук : 07.00.01 / О. М. Сергійчук ; Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2002. – 18 с.
30. Сидорчук Т. Г. Підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів через аспірантуру в Україні (1920-і – 1970-і роки) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Т. Г. Сидорчук ; Запорізький державний університет. – 1998. – 20 с.
31. Учені вузів Української СРСР. – К. : Вид-во Київського університету, 1968. – 176 с.
32. *Федькин Г. И.* Правовые вопросы организации научной работы в СССР / Г. И. Федькин. – М. : Госюриздат, 1958. – 356 с.
33. Центральный государственный архив Октябрьской революции и социалистического строительства УССР (далі ЦГАОР УССР), Ф. 5127, Оп.1., Д. 198, Л. 23-24.
34. ЦГАОР УССР, Ф. 5127, Оп. 1., Д. 551, Л. 1-12.
35. ЦГАОР УССР Ф. 5127, Оп. 1, Д. 549. Л. 31; Д. 625, Л. 1-35.

Регейло И. Ю. Тенденции развития системы подготовки научных и научно-педагогических кадров высшей квалификации в Украине в 50-60 гг. XX века.

Освещены проблемы подготовки научных и научно педагогических кадров в 1950-60-х годах в УССР. Проанализированы тенденции, оказывающие влияние на подготовку научных и научно-педагогических кадров в научно-исследовательских учреждениях и вузах УССР. Представлены статистические данные о кадрах высшей квалификации

Ключевые слова: кадры высшей квалификации, научно педагогические кадры, аттестация, аспирантура, научные специальности.

Regejlo I. J. Trends of the scientific and scientifically-pedagogical personnel of higher qualification preparation system development in Ukraine in 50-60s of the 20th century.

The problems of scientific and scientifically-pedagogical personnel of higher qualification preparation in 50-60s of the last century in USSR are enlightened in the article. Main trends of the aspirants' and doktorants' preparation system development are argued. Qualitative and quantitative analysis of persons with scientific degrees in higher education institutions and scientific institutions is made.

Keywords: trends, scientific and scientifically pedagogical personnel of higher qualification, aspirantura, scientific degree, academic status.

**Роздобутько О. М., Корольова Ю. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

СОЦІАЛЬНИЙ МОНІТОРИНГ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИПУСКНИКІВ НПУ ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

У статті розглядаються основні принципи соціального моніторингу освітньої діяльності в рамках концепції якості освіти. Виокремлено пріоритетні завдання соціального моніторингу в навчальних закладах України. На основі вражень випускників НПУ імені М.П.Драгоманова, отриманих в результаті анкетування, продемонстровано якість професійної підготовки студентів.

Ключові слова: соціальний моніторинг; мета, завдання соціального моніторингу; враження студентів від навчання.

Моніторинг якості освіти в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова проводиться з урахуванням стану системи освіти в Україні, її традицій, а також сучасного рівня розвитку теорії і практики педагогічних вимірювань [1].

Щоб бути ще ефективнішою політика в області освіти повинна бути ціленаправленою, систематичною, конкретною, адресною і обґрунтованою, тобто опиратися на аналіз конкретної соціальної інформації. Саме відсутність інформації про реальні потреби молоді (перш за все студентів) в послугах якісної освіти і визвало необхідність проведення соціального моніторингу [2].

Соціальний моніторинг передбачає комплекс наукових засобів оперативного спостереження та аналізу змін у стані об'єкта. На відміну від академічного дослідження, завдання моніторингу фокусується не в теоретичній, а в суто практичній площині. Тому важливо забезпечити регулярне відслідкування основних показників результатів освітнянської діяльності впродовж досить тривалого проміжку часу. Власне специфічність моніторингу полягає у його усталеності (спадковості), перманентності та технологічній автоматизації контрольних вимірювань. Усталеність забезпечується можливістю співставлення емпіричної інформації за допомогою стандартизації процедур та методичного інструментарію її отримання. Перманентність досягається забезпеченням хронологічної впорядкованості послідовності дискретних актів реєстрації та аналізу емпіричних даних [5].

Але без відповідного обґрунтування соціальний моніторинг може бути зведений лише до окремих безсистемних мір, результат якого буде зовсім не значним. В той же час потрібно мати на увазі, що в умовах слабкого прогнозування цілого ряду процесів та неузгодженостей необхідно в режимі моніторингу відпрацьовувати пріоритетні напрямки та показники.

Мета соціального моніторингу в навчальних закладах – це отримання даних щодо особливостей навчання студентів. Вивчення знань цієї сукупності дозволяє отримати дані,